

Vicenç Altaió: «La dinàmica dels centenaris es va iniciar quan encara vivíem sota el crit “salvar els mots, salvar la nostra cultura”»

quaderndelesidees.press/vicenc-altaio-la-dinamica-dels-centenaris-es-va-iniciar-quan-encara-viviem-sota-el-crit-salvar-els-mots-salvar-la-nostra-cultura/

September 29, 2014

Gemma Cascón

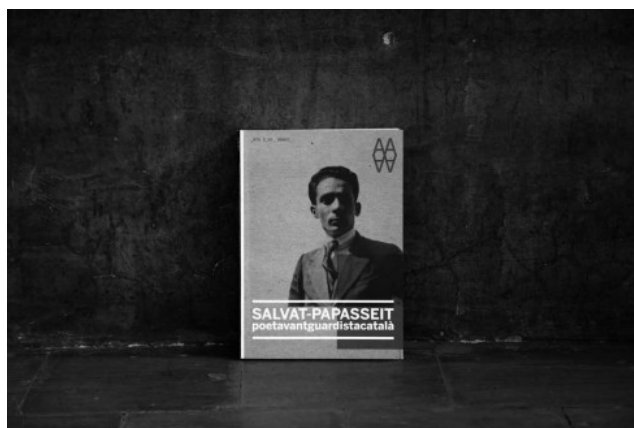
En temps incerts, la celebració de la memòria ocupa un lloc central en les polítiques culturals de la Generalitat de Catalunya i els ajuntaments. Els centenaris són ja una tipologia cultural integrada en els imaginaris col·lectius. Aquest tipus d'iniciativa, però, no arriba fins a inicis dels anys noranta. Es tractava de mirar cap a un nou futur tot rescatant fets, noms i figures que havien estat foragitades de la nostra història en temps adversos. Els primers centenaris de la història cultural de Catalunya van saber posar en joc les dues dinàmiques pròpies de la modernitat occidental: l'esquerra política i l'esquerra estètica, dramàticament interceptades per la Guerra Civil. Des d'aquest punt de vista, la celebració de l'Any Miró fou tot un símbol que va generar continuïtat i empaties. De llavors ençà, les efemèrides culturals lligades a la memòria han anat perdent claredat i objectius conceptuals per guanyar en obscuritat política. Parlem d'aquest estat de coses amb Vicenç Altaió, poeta i escriptor que en moments determinats de la seva vida també ha orientat la seva tasca intel·lectual a l'àmbit de l'acció pública. Aquesta precisió no és en va, i encara menys en els temps que ara ens toca viure. En el pensament i les maneres de fer de Vicenç Altaió no és el mateix fer cultura des de la cultura que fer cultura des de la mentalitat empresarial o de mercat.

V.A. Nosaltres pertanyem a una generació que podríem dir-ne dels morts, perquè ens va tocar fer-nos grans privats de la nostra cultura. Per aquest motiu els lletraferits que vàrem assistir al moment històric del retorn dels nostres exiliats culturals ens vam quedar atrapats en aquella idea que el passat era el present.

M. C. Sí, sé del que parles. Hem estat adolescents i joves emocionalment i intel·lectualment marcats pel fet d'haver-nos tocat madurar enmig d'una mena d'orfandat política, literària, cultural, simbòlica.

V.A. I en efecte, això explicaria el fet que a la dècada dels anys setanta, quan vàrem començar a publicar i editar les nostres pròpies revistes, ens sentíem un subjecte múltiple, polièdric, intergeneracional. Per a nosaltres era tant “nou”, diguem-ne, un J.V. Foix que tenia vuitanta anys, com Miquel de Palol, Biel Mesquida o el mateix Monzó, que no arribaven als trenta.

M.C. Aquesta experiència em sembla un bon punt de partida per descabdellar el tema central de la nostra conversa. Més enllà de construir el relat de la memòria col·lectiva, quin sentit té, des del teu punt de vista, la creixent tendència de les nostres administracions a celebrar centenaris? V. A. D'aquest tema se'n pot parlar des de moltes mirades. Jo trio la que conec directament, la gestió cultural feta des de la perspectiva de l'autoria i l'amant de la literatura. Fent memòria, em situo al 1993, any en què a Amsterdam es va celebrar el primer centenari d'un artista, Vincent van Gogh. En una Catalunya assedegada de memòria, aquella idea fou recollida des de la Fundació Joan Miró i plantejada a l'aleshores conseller, Joan Guitart. La idea era impulsar la primera efemèride d'aquest tipus al nostre país. Així va néixer el Centenari Joan Miró, impulsat des de la Generalitat de Catalunya, la Fundació Joan Miró i un seguit d'institucions culturals tant de Barcelona com d'arreu de Catalunya. Aleshores, jo estava totalment implicat en el projecte KRTU, un observatori de recerca a l'entorn de les mutacions culturals i científiques en interconnexió que defineixen la nostra cultura. Tot i això, vaig formar part del grup d'assessorament i suport a la gran mostra retrospectiva sobre Joan Miró, comissariada per Rosa Ma. Malet, directora de la Fundació. És per aquesta raó que vaig convertir-me en el comissari del que es va denominar Any Miró, configurat per un ampli programa d'exposicions i activitats complementàries que orbitaven a l'entorn de l'univers mironià i el seu context polític, social i cultural.

Gemma Cascón

M. C. No deixa de ser curiosa aquesta acceptació de treballar mirant el passat en un moment en què, com a director de KRTU, estaves plenament implicat en la idea que, en la dinàmica entre memòria i innovació, el repte més important que tenia la nostra cultura era estar amatents a l'esdevenidor més que no pas a la memòria.

V. A. Sí, n'era perfectament conscient. Per aquest motiu vaig advertir que el meu projecte cultural a l'entorn de l'Any Miró només el podia assumir com a intel·lectual i poeta que sóc i em considero. Crec que és molt important distingir la procedència de la

nostra vocació, del nostre treball, en uns moments com els que avui ens toca viure. Temps immersos en una absoluta guerra entre la cultura com a economia i l'economia de la cultura; la gestió de la cultura i la cultura de la gestió, que són dues coses diferents. En l'organització de l'Any Miró el primer concepte és el que vam aplicar i aquest és el motiu pel qual m'hi vaig implicar. En la meva experiència i opinió, puc afirmar que el primer centenari que es va celebrar a Catalunya, el considero un dels primers grans exercicis culturals fets en els anys de la democràcia. La clau fou conjugar la mirada local i la projecció cosmopolita. Per tant, vàrem donar suport i assessorament a les exposicions a l'entorn de Joan Miró tant en l'àmbit nacional (amb la de Madrid) com internacional (amb la del MOMA de Nova York). L'Any Miró va fer possible posar en marxa la primera ambaixada cultural catalana.

M.C. L'Any Miró fou un gran projecte cultural pensat i organitzat per un ampli col·lectiu de persones i professionals compromesos amb el món de la cultura. No podem dir el mateix actualment, moment en què el comandament de les grans efemèrides culturals sovint s'organitza amb fins i mètodes propis del màrqueting. No és casualitat que la majoria dels grans esdeveniments culturals es pensin i s'organitzin amb criteris sobretot econòmics, i es deixin en mans d'empreses de gestió no sempre avalades en el coneixement de les prerrogatives i complexitats que envolten el rescat, la historització i la difusió de la cultura.

V. A. Jo vaig tenir la sort de viure uns anys en què era possible fer moure la cultura des de la cultura. Per damunt de la gestió, el mòbil dels nostres projectes era llançar preguntes i respostes sobre els fets culturals, perquè com he dit, ho fèiem una generació per a la qual la cultura tenia un gran camí per recórrer i una vocació. És a dir, crèiem que la cultura havia d'estar al centre del nostre lliure pensament; era l'eina transformadora.

M. C. Després de l'Any Miró, KRTU va organitzar memorables en la línia d'explorar els camins entre art i ciència en la mostra INVITRO. De les mitologies de la fertilitat als límits de la ciència. Més tard, varen venir les mostres sobre J.V. Foix, Palau i Fabre, Perucho, Joan Brossa, Carles Santos, etc. El teu perfil de poeta que trafica amb idees conjugava a la perfecció amb la nova figura del gestor cultural, un perfil en alça imparable...

V. A. No creguis, aquesta situació no deixava d'inquietar-me. No volia —pel fet que els projectes liderats per KRTU anaven assolint un lloc propi en la xarxa cultural internacional— convertir-me en un especialista en comissariats i esdeveniments. Per aquest motiu, quan el conseller Pujals em va demanar que m'ocupés de l'Any Josep Pla, vaig pensar-m'ho molt. Després de les Olimpíades del 1992, l'Any Pla comptava amb un pressupost ajustadíssim, la qual cosa no fou un impediment sinó tot el contrari. El món de la creativitat literària, al contrari del que passa amb el de les arts, és molt més econòmic. De la mateixa manera que una pàgina de prosa no val res en el mercat, aquesta mateixa grafia feta per un pintor val una fortuna. Organitzar projectes i efemèrides literàries sempre és molt més econòmic. En aquest sentit, el centenari Josep Pla em va ensenyar moltes coses que vaig poder aplicar en altres períodes de gestió

cultural, com és ara la direcció del Centre d'Art Santa Mònica, adscrit al Departament de Cultura de la Generalitat. El nostre pressupost era com l'ungla petita del dit d'un peu de gegant. Però amb un pressupost molt petit hem fet coses molt grans.

Gemma Cascón

M. C. I després d'un gran escriptor, un gran arquitecte. D'on va sortir la iniciativa d'organitzar l'Any Gaudí?

V. A. El Centenari Gaudí va sorgir de la iniciativa de Daniel Giralt Miracle amb la participació de moltes institucions, liderat per l'Ajuntament de Barcelona. El programa curatorial fou fet amb coneixement de causa i un rigor científic indiscutible, però l'ambient que va envoltar tota la programació ja no era el mateix. El següent centenari en què he participat activament ha estat l'Any Dalí, impulsat per la Fundació Dalí sota una idea precisa: preservar la independència i allunyar tota ingerència de l'administració pública. L'Any Dalí fou pensat per assolir la internacionalització definitiva del pintor de l'Empordà.

M. C. Més enllà de l'àmbit cultural, la consciència que ens cal treballar per rescatar la memòria ha esdevingut un segell en les actuals polítiques culturals.

V. A. Fins al punt que des del Departament de Cultura es va voler formar un equip de treball únicament destinat a pensar efemèrides històriques. Les diputacions, els ajuntaments, les famílies, tothom volia organitzar alguna cosa a l'entorn de la memòria. Davant d'aquest estat de coses calia pensar de nou quines havien de ser les prioritats. Jo penso que no és bona una sobrecàrrega cap a la memòria. En absolut. Cal fer política cultural en relació amb cada circumstància històrica. La dinàmica dels centenaris es va iniciar en un moment determinat —concretament en els anys de consolidació de la democràcia— en què encara vivíem sota el crit de “salvar els mots, salvar la nostra cultura”. Llavors aquesta política cultural era eficaç i positiva. Avui ja no ens trobem en aquesta situació. Per tant, cal dosificar. La idea és: celebren un centenari cada any, però que siguin diferents. Sota aquest propòsit es va crear una comissió interdisciplinària que aniria pensant i valorant propostes. Tot això avui trontolla perquè ens trobem en un cert segrest de la cultura, atès que les piràmides polítiques prenen decisions que, lluny de ser consensuades, van de dalt a baix. Això és un canvi històric.

M.C. Sí, és un canvi històric enmig del qual es va organitzar l'Any Espriu. Què en penses?

V.A. L'Any Espriu va estar molt més ben fet del que va semblar. Sóc conscient, o tots som conscients, que en aquests moments especialment reivindicatius del fet nacional català, l'Espriu és triat perquè és una figura emblemàtica en aquesta lluita. Però al marge d'aquesta qüestió —d'altra banda, perfectament legítima atesa la situació política en què ens trobem—, i més enllà de l'avaluació concreta del programa d'activitats, allà on jo situo el dit crític és en els llenguatges estètics amb què l'Any Espriu es va presentar. La modernitat expositiva, escènica, gràfica, comunicativa, etc., són conquestes democràtiques. Per generació, formo part d'un moment en què creiem que la innovació és un valor en si mateix, però també per generació creiem que no hi hauria d'haver una supremacia d'un llenguatge estètic per damunt dels altres. Defensava i defenso un cert eclecticisme estètic; crec que la tria ens permet aprendre millor. Jo em reconec tant en el rigor intel·lectual de J.V. Foix, en l'humor de Pere Quart, en el vitalisme de Joan Vinyoli i Palau Fabre, com en l'experimentalisme de Joan Brossa. Tota aquesta obertura formava part dels que creiem en els sistemes oberts. Una obertura que avui s'està perdent. I això és un retrocés.

M. C. Ara encetem l'Any Vinyoli. Què n'opines?

V. A. Penso que, a diferència dels altres autors celebrats, la figura de Joan Vinyoli dóna poc marge a un tipus d'efemèride èpica. La grandesa de Vinyoli és que en un moment determinat de la seva trajectòria vital i creativa, s'aparta del tot del món; s'aparta fins i tot de la indústria editorial; s'aparta de la família —això no vol dir que no tingui família i no s'estimi la gent. S'aparta de tot per lliurar-se a una aventura de caràcter cultural i poètic d'una radicalitat extrema. Vinyoli és una persona que gasta els darrers cartutxos de la seva vida per posar tot allò que havia après al servei de la transformació de la paraula i de diàleg amb el transcendent. És clar, aquest és el Vinyoli que jo reconec. I a aquest Vinyoli s'hi arriba únicament per la proximitat de la lectura, no s'hi pot arribar de cap altra manera.

M.C. És clar. Sempre he llegit i viscut Vinyoli com una veu que, ja en els anys madurs, reconeix en la paraula poètica una força de desterritorialització. Derivació sense límits ni pors. V.A I no dóna per a més. Tot allò que podem fer per celebrar Vinyoli tancarà l'autèntic Vinyoli. Hi ha autors que, pel seu tarannà social i intel·lectual o per la seva relació amb altres disciplines, permeten que ens hi aproximem des de moltes perspectives. Tal és el cas d'Espriu, Dalí, Papasseit, Sebastià Gasch o Cirlot. Aquests autors, tant permeten muntar exposicions com fer investigació cultural, social, històrica o política. Del Centenari Vinyoli, allò que més em preocupa és que caigui sota el segell d'una marca institucional. Avui, que tot s'ha accelerat tant i que vivim una nova crisi de model cultural i polític, cal estar amatent al fet com les noves generacions puguin llegir la memòria i crear-nos del bell nou.

Si t'ha agradat aquest article i vols rebre informació dels pròxims que publiquem, envia'ns el teu nom i el teu correu electrònic.

He llegit i acceptat les condicions establertes en l'[avís legal i política de privacitat](#).

Maia Creus · Doctora de la facultat de geografia i història

Maia Creus Castellana. Doctora en Història de l'Art per la Facultat de Geografia e Història, Universitat de Barcelona. Premi ACCA de la Crítica d'Art 2018 de RECERCA: Fina Miralles. Paraules fèrtils 1972-2017 (Fundació Ars i Museu d'Art de Sabadell). Ha impartit docència en Història de l'art a la Universitat Autònoma [...]

Llegir més

